

Struikelstenen

■ ■ ■ Sliedrecht

Nieuwsbrief - Uitgave 8 - November 2020

Dit is al weer de achtste Nieuwsbrief van Stichting Struikelstenen Sliedrecht. De activiteiten van de stichting hebben een breed draagvlak in de Sliedrechtse samenleving. U ontvangt deze nieuwsbrief omdat u op een of andere manier betrokken bent bij ons mooie project: het realiseren van zo'n 40 Struikelstenen in Sliedrecht!

Naast de Nieuwsbrieven kunt u ons nieuws ook volgen via onze website en onze facebookpagina.

Facebook: facebook.com/struikelstenensliedrecht

Website: www.struikelstenensliedrecht.nl

Terugblik 2020 en planning voor volgend jaar

Het jaar 2020 is voor ons allemaal anders verlopen dan we gedacht hadden. Op 16 mei ging het schoonmaken van de reeds gelegde stenen door leerlingen van de vier scholen vanwege Corona niet door. Op 14, 15 en 16 oktober kon het schoonmaken van de struikelstenen gelukkig wel doorgaan. Er was grote betrokkenheid van de Sliedrechtse jeugd bij de gebeurtenissen van meer dan 76 jaar geleden.

In de vorige nieuwsbrief meldden we nog dat er in november twee struikelstenen in besloten kring gelegd zouden worden, maar door de aangescherpte maatregelen bleek dat dit jaar niet meer mogelijk.

Op 14 oktober konden we nog wel voor een beperkt aantal personen een verhalenavond houden in de aula van het Griendencollege in Sliedrecht.

Daarna zouden op woensdag 11 november de stenen van Jacob van der Knaap en Gerrit Gijsbertus de Bruin door Gunter Demnig gelegd worden. Demnig liet ons echter weten dat hij het niet verantwoord vond om de stenen te komen leggen, omdat het zijn ervaring was, dat de 1,5 m afstand niet gegarandeerd kon worden. Hiermee is een streep door Demnigs hele planning van dit najaar gehaald. De stenen kwamen wel onze kant op, zodat we ze met een zogeheten 'Selbstverlegung' kunnen plaatsen op een door ons te kiezen moment.

Daarop besloten wij als bestuur in overleg met de families van De Bruin en Van der Knaap de stenen in zeer besloten kring te leggen op zaterdag 21 november. En helaas moesten we ook daarop terugkomen, omdat er nog slechts vier personen buiten samen mogen komen.

Struikelstenen

In onze digitale vergadering van 12 november jl. hebben we als bestuur besloten de steenleggingen in ieder geval uit te stellen tot maart 2021. Dan zijn er hopelijk weer meer mogelijkheden om met grotere groepen (30 personen) buiten bij elkaar te komen.

Nu alles zo gelopen is, zijn we extra dankbaar dat we op woensdag 14 oktober in het Griendencollege een mooie avond konden beleven, waarin de verhalen van Jaap van der Knaap en Gerrit de Bruin met elkaar gedeeld konden worden. Het was met enkel familieleden en pers eigenlijk best intiem. Ook burgemeester Van der Borg kwam nog even langs, wat door de families bijzonder op prijs werd gesteld.

Wanneer de laatste drie Struikelstenen gelegd zullen worden, is nog onzeker. Wellicht is het najaar van 2021 haalbaar, maar anders schuiven we door naar 2022. We houden u uiteraard op de hoogte.

Vervanging struikelstenen Merwedegijzelaars

Recent heeft onze Stichting via Anne Thomas, één van onze contactpersonen in Duitsland, vernomen dat Gunter Demnig op de stenen graag zoveel mogelijk informatie terugziet. Daarmee wordt bedoeld informatie waaruit men kan afleiden wat er gebeurd is. Dat zit 'm bijvoorbeeld al in de woordkeus. Zo staat er op de stenen voor de Joodse mensen veelal: 'vermoord'. Op de stenen voor de Merwedegijzelaars staat meestal 'omgekomen'.

In overleg met Anne Thomas hebben we besloten alle struikelstenen voor Merwedegijzelaars te voorzien van de term 'Merwedegijzelaar' en het woord 'bezweken' te gebruiken in plaats van 'omgekomen' of 'overleden'.

Op de stenen voor Gerrit Gijsbertus de Bruin en Jaap van der Knaap, die in het voorjaar van 2021 gelegd zullen worden, is dit inmiddels het geval. Onze stichting is van mening, dat we dit ook door moeten voeren op de zes al eerder gelegde stenen. Zo hanteren we steeds dezelfde terminologie en de toevoeging 'Merwedegijzelaar' is wat ons betreft een heel essentiële. Onze stichting zal de stenen, die inmiddels besteld zijn, uit eigen middelen financieren. In overleg met de families van de betreffende Merwedegijzelaars zullen we de stenen in 2021 of 2022 vervangen.

Eline Sanders

Marleentje en Bertje Sanders, de twee kinderen die in Sliedrecht waren ondergebracht bij de familie Hollebrands in de Hugo de Grootstraat, hadden ook een oudere zus: Eline (roepnaam Elly).

Elly is geboren op 12 december 1932. Ze was bijna 2 jaar ouder dan Marleentje en 6 jaar ouder dan haar broertje.

Struikelstenen

Terwijl de jongste kinderen in Sliedrecht verbleven, vonden de ouders voor Elly een plek op een boerderij in het Gelderse Barchem. Op dezelfde dag (vrijdag 27 augustus 1943) dat Marleentje en Bertje in Sliedrecht door jodenjager Engelbert Kobus werden opgehaald, stonden er twee van zijn trawanten op de stoep van de boerderij in Barchem om ook Elly te arresteren.

In de Hollandse Schouwborg werden de kinderen verenigd met hun ouders, samen zijn ze naar Westerbork getransporteerd en van daar naar Auschwitz. Twee weken na het oppakken is de gehele familie Sanders daar in de gaskamers vermoord.

Toen we in Sliedrecht de stenen voor Marleentje en Bertje legden, kwam de vraag op tafel of we dat wellicht ook voor Elly zouden kunnen doen.

Ons bestuur heeft daarop contact gezocht met het Historisch Genootschap in Lochem (waar Barchem deel van uitmaakt), het bestuur van de lokale synagoge, het schoolvriendinnetje van Elly (tevens de dochter van de boer, waar Elly was ondergedoken) en met de huidige bewoners van de oude boerderij.

De contacten hebben weinig opgeleverd. En ook bleek dat het niet zo zinvol zou zijn om een steen te plaatsen bij de plek waar Elly is opgepakt. Het adres ligt namelijk op ruime afstand van een algemeen toegankelijke weg en eigenlijk zijn de enigen die er komen de bewoners zelf of eventuele gasten.

Omdat we toch graag ook aan het oudste zusje de herinnering levend willen houden, zijn we in overleg getreden met de huidige bewoners van het huis, waar de familie Hollebrands destijds woonde en met Joop Smaardijk, de kleinzoon van Joop Hollebrands.

Het idee was om op het tuinmuurtje van de woning een kleine plaquette aan te brengen. Daarop zou dan de foto van de drie kinderen te zien zijn en een korte uitleg van de gebeurtenissen. Al snel echter was de conclusie dat om foto en tekst te kunnen lezen je als voorbijganger letterlijk op je knieën zou moeten. Symbolisch mooi natuurlijk, maar weinig praktisch.

We hebben daarom besloten om bij de stenen voor Marleentje en Bertje er ook een te plaatsen voor Elly. Natuurlijk wordt de tekst aangepast aan de omstandigheden waaronder Elly is gearresteerd, maar op deze manier zijn de kinderen Sanders toch weer een beetje samen.

Hiernaast ziet u een voorbeeld van de steen die we willen plaatsen voor Elly.

Monument voor Merwedegijzelaars onthuld

Op zaterdag 3 oktober 2020 is in Sliedrecht het monument voor de Merwedegijzelaars onthuld. Het monument staat aan de Adriaan Volkersingel (in de buurt van restaurant Bellevue) en is onderdeel van een drieluik. De andere twee delen staan in Hardinxveld-Giessendam (Sluisweg) en Werkendam (Sasdijk) (gemeente Altena). In deze drie gemeenten speelde het drama van de Merwederazzia zich af op 16 mei 1944, waarbij rond de 600 - vooral jonge - mannen zijn opgepakt.

Het monument is een initiatief van nabestaanden van de Merwedegijzelaars (waaronder ons bestuurslid Anja van der Starre) en de gemeenten Sliedrecht, Hardinxveld-Giessendam en Altena. Het drieluik van monumenten is ontworpen door beeldend kunstenaar Richard van der Koppel.

Op het digitaal monument leest u meer over de symboliek achter het monument: <https://merwedegijzelaars.nl/doc/22/monument-2020>

Het monument is opgericht voor alle opgepakte gijzelaars. Helaas zijn tot op heden nog niet alle namen van deze mannen achterhaald. Om die reden zijn er op dit nieuwe fysieke monument geen namen aangebracht. Van de totale groep opgepakte mannen zijn er in 1944/1945 28 ten gevolge van gevangenschap bezweken. Elf van hen kwamen uit Sliedrecht. Deze elf mannen vallen door hun status als gijzelaar in de categorie 'politieke gevangenen' en komen daardoor in aanmerking voor een struikelsteen. Onze stichting eert hen met een steen met hun naam bij het toenmalige woonadres in Sliedrecht.

Er zijn inmiddels zes stenen gelegd: - in februari 2017 voor Klaas Görtemöller, - in april 2018 voor Arie de Kluijver, Pieter van Hemert en Teunis Ceelen en - in oktober 2019 voor Steven Gerrit van der Kreeft en Pieter Harkema. De stenen voor Gerrit Gijsbertus de Bruin en Jacob van der Knaap zouden op zaterdag 21 november 2020 gelegd worden, maar vanwege de coronamaatregelen is deze steenlegging voorlopig verplaatst naar het voorjaar van 2021 (exacte datum moet nog worden vastgesteld). Afhankelijk van de agenda van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig zullen de laatste drie stenen voor Arie Kors Groeneveld, Cornelis de Rek en Barend de Bruin in het najaar van 2021 of het voorjaar van 2022 gelegd worden (uiteraard voor zover mogelijk in overleg met de families).

Herinnering

Het is spijtig dat er van voormalige Joodse inwoners en onderduikers nauwelijks meer foto's te vinden zijn. Geen familieportretten, klassenfoto's of wat dan ook, hoewel die er wel geweest moeten zijn. Tijdens de oorlog zijn er veel foto's verloren gegaan, maar helaas ook na de oorlog van wat er overgebleven was. Soms wisten nabestaanden niet wie er op de vaak veel later gevonden foto's stonden. In andere gevallen konden zij hun aanblik en de herinneringen die deze oproepen niet verdragen. Zo graag zou je aan de herinnering aan hen die slechts vanwege hun afkomst in de industriële moordmachine van de nazi's terecht zijn gekomen toch een gezicht willen geven, opdat zij des te meer nooit vergeten worden.

Wij waren dan ook bijzonder verheugd dat mw. Harriët Eisenmann uit Israël ons deze foto toestuurde.

Het is een foto die dateert uit eind 1930/begin 1931. Hierop zien we de kleine Hartog Kleinkramer, zoon van Salomon en Sara Kleinkramer-den Hartog, samen met zijn moeder Sara. De familie den Hartog werd op 24 juni 1940 officieel in Sliedrecht ingeschreven, met 4 kinderen. De kleine Hartog was toen inmiddels 10 jaar en zover bij ons bekend is dit de enige foto die er nog van hem is. Allen zijn door de nazi's vermoord. De foto is een herinnering aan andere tijden, een kostbaar bezit.

Uitslag Rabo Clubsupport actie

Gedurende de maand oktober organiseerde de Rabobank opnieuw de Rabo Clubsupport actie. Tijdens deze actie verdeelt Rabobank Merwestroom een bedrag van € 100.000 onder alle deelnemende stichtingen en verenigingen. Tijdens de stemperiode konden leden van de Rabobank hun stem uitbrengen op hun favoriete organisatie en het beschikbaar gestelde bedrag werd evenredig verdeeld aan de hand van het aantal stemmen dat elke 'club' ontvangt. Vorig jaar leverde onze deelname ons een bedrag op van € 624,39. Dit jaar was de opbrengst een stuk lager: € 193,32. Maar hier zijn we uiteraard blij mee, want alle beetjes helpen bij onze missie.

Financiën

Als alle 40 stenen in ons dorp zijn gelegd, willen we dit feit graag stijlvol kunnen afronden. Daarnaast, maar ook daarna, blijven andere activiteiten, zoals het schoonmaken van de stenen, natuurlijk doorgaan en hebben wij nog de wens om een boek(je) uit te brengen, waarin we de verhalen vertellen van de mensen waarvoor we stenen legden met een wandelroute langs de stenen.

Ondertussen blijven de bankkosten en de kosten voor de hosting van onze website ook gewoon doorlopen.

Struikelstenen

Donaties zijn en blijven dus altijd van harte welkom. U kunt deze overmaken op bankrekeningnummer NL11 RABO 0304824879 t.n.v. Stichting Struikelstenen Sliedrecht.

NB: Vergeet u bij uw donatie uw postcode en huisnummer niet te vermelden. We kunnen u dan op de hoogte houden van wat er zoals gaande is rondom onze Stichting.

Op onze website plaatsen wij elk jaar een verantwoording van onze uitgaven. Deze vindt u hier: <https://www.struikelstenensliedrecht.nl/organisatie/financieel-overzicht>.

Meer informatie over de mensen waarvoor stenen gelegd zijn/gaan worden vindt u op onze website: www.struikelstenensliedrecht.nl.

Met vragen en/of opmerkingen kunt u ons mailen: info@struikelstenensliedrecht.nl.